

vinu smatra se kao potpun. Uoči rata 1862. Turska poručuje knjazu Nikoli preko Omer-paše, da upliviše na mir u Hercegovini. Poznat je odgovor knjaza Nikole: "Ja se ne mogu odvojiti od sudbine moje braće Hercegovaca"! Ovaj uticaj priznale su i evropske sile i 1875. obraćaju se knjazu Nikoli, da svojim uplivom spriječi ustanak.

Ustanak iz 1875. nije nov, on je upravo nastavak ustanaka iz god. 1860. i rata u 1861/2. Iako je spasovdanska pobjeda na Grahovcu morala pokazati Turskoj, da treba voditi računa o Crnoj Gori, ipak Porta je omalovažavala i hercegovacačke ustanke i ratove s Crnom Gorom⁷³.

Nevesinjska puška dala je glas svoj buntovnoj Hercegovini i ustanak se, počev od Nevesinjskog, Stolačkog i Gatačkog kadiluka, naglo širio, pa je za samo mjesec dana našao odjeka u Bosni, najprije u Krajini pa poslije u Podrinju, zahvatio neke krajeve Makedonije i Bugarske, zavojštio protiv Turske Crnu Goru i Srbiju (1876), Rusiju i Rumuniju (1877) i tako na ne mirnom Balkanu uzrokovao veliku istočnu krizu (1875-1878). Neminovno pokrećući rješavanje Istočnog pitanja, bosansko-hercegovacki ustanak je pribavio sebi evropski značaj kako ni je nijedan događaj druge polovine XIX vijeka u zemljama pod turskom vlašću.

Na "očajno djelo samoodbrane" pregli su ustanici, protivno neblagodatnim međunarodnim uslovima za rješavanje neblaginskog pitanja balkanskih naroda. Rusija nije bila gotova za vojnu sa Turskom carevinom. Dunavska monarhija, izopštena iz Mletačke i Lombardije nakon rata sa Pruskom (1866), usmjerila je pažnju i iskazala pretenzije ka jugu Balkana, a Engleska kao zaštitnica Turske, činila je svakovrsne napore, da je apert Sve iskazano očitovalo se živom diplomatskom aktivnošću velikih sila za sve vrijeme ustanka, koje su kao posrednice nastojale da pribave sebi kakvu god korist.

Pokazavši zarana uzdržanost prema ustanku, nadareni podudaran stavu Rusije, knjaz je netom riješio da ga ne prihvati sudbi kletoj ili stranom uticaju, već da ga svojiski postupci uvodeći Crnu Goru odlučno "u nova nedosežna iskušenja".

⁷³ Duš. D. Vuksan, Crna Gora i hercegovacki ustanak, Spomenik hercegovackom ustanku 1875. godine, Beograd, 1928, str. 28.

Cent Kvinto: Sastanak hercegovackih komandanata: Krsto Pavlović, Bogdan Zimonjić, Milovan Bošković, Lazar Soćica i Peko Pavlović, 1876.

Na Lovčenu, na Ivanovim koritima, 20/8 avgusta 1875, knjaz je učinio tajni sabor najvidenijih vođa ustanka i crnogorskih glavara i u jezgrovitoj besjedi, iskazao i ovo: "Ja, braćo, gotovo sam vazda kao i vi željom i oduševljenjem, da jednom i sač poredemo krvavo kolo za oslobođenje našega naroda".

"Do lovčenskog skupa 1875. zvanična politika Crne Gore prema ustanku bila je elastična, puna diplomatskog takta i međunarodno-pravnih obzira. Od lovčenskog skupa Crna Gora je zauzela kurs za otvorenu pomoć hercegovackom ustanku, iako su i poslije ovog dogovora neki potezi preduzimani u najvećoj tajnosti. Kad su Turska i Austro-Ugarska dobile konačnu pobjedu o pravom smislu takve političke strategije, zvanična Crna Gora preduzima hitne radnje za sklapanje saveznog ugovora sa Austrijom i sprovođi završne vojne mjere za objavu rata Turskoj. U toku ovih priprema zvanična Crna Gora ne prekida diplomatske radnje za navodno smirivanje ustanka, kako bi na taj način dobila evropsku diplomatiju. Istovremeno, kod ustanika